

FÖRDJUPNING

Löneökningar rensade för sammansättningsförändringar

Löneökningstakten beror bland annat på löneförhandlingar, resursutnyttjandet på arbetsmarknaden samt på hur sammansättningen av de anställda förändras. Denna fördjupning undersöker hur mycket av de senaste årens löneutveckling som kan förklaras av en förändrad sammansättning bland anställda. Bidraget till den genomsnittliga löneutvecklingstakten har sammantaget varit försumbart i de flesta sektorer. Bland tjänstemän i privat sektor har förändringar i sammansättningen bidragit till en högre löneutveckling.

Löneförändringar beror på faktorer som kollektivavtal, lokala löneförhandlingar, resursutnyttjandet på arbetsmarknaden och strukturella förändringar som att de anställdas åldersstruktur, utbildningsnivå, arbetstider eller yrken förändrats. Det senare påverkar lönesumman och därmed den beräknade genomsnittliga lönen. Frågan som undersöks i denna fördjupning är om förändringar i sammansättningen av de anställda har bidragit till att öka eller dämpa de nominella löneökningarna under tidsperioden 2006–2013.

TVÅ OLIKA LÖNEMÅTT UNDERSÖKS, VARAV DET ENA MÅTTET STRUKTURENSAS

Här undersöks två olika lönemått (se diagram 130). Det första måttet är konjunkturlönestatistiken som publiceras med relativt kort eftersläpning och därför är lämpligt att använda till löneanalys i förhållande till konjunkturutvecklingen.⁹⁶ Konjunkturlönestatistiken visar utvecklingen av genomsnittlig timlön för arbetare respektive genomsnittlig månadslön för tjänstemän. Statistiken inrapporteras av arbetsgivare som aggregerade löner och timmar för alla anställda och kan därför inte rensas för bakomliggande, individuella, faktorer som ålder, utbildning, yrke eller anställning på hel- eller deltid.

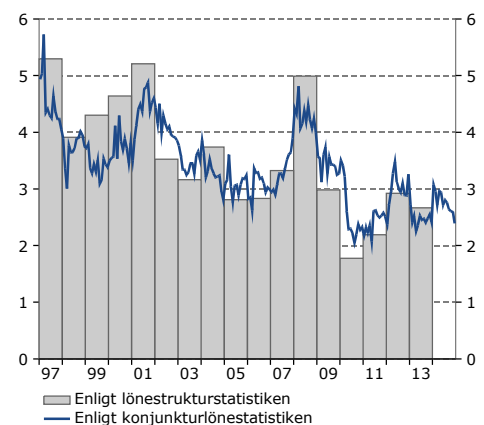
Det andra lönemåttet som används finns i lönestrukturstatistiken. Statistiken samlas in årligen på individnivå med uppgifter som går att rensa för förändringar i individuella egenskaper. Lönestrukturstatistiken publiceras med två års eftersläpning.⁹⁷

⁹⁶ Konjunkturlönestatistiken blir dock definitiv först efter 12 månader och revideras systematiskt vilket försvårar analysen.

⁹⁷ Lönestrukturstatistiken är för offentlig sektor heltäckande. För privat sektor består datamaterialet av ett efter näringsgren och företagsstorlek stratifierat urval om ca 50 procent. Datamaterialet innehåller bland annat information om näringsgren, yrke, arbetsplats, ålder, kön och utbildning.

Diagram 130 Lön i hela ekonomin

Procentuell förändring, års- respektive månadsvärden

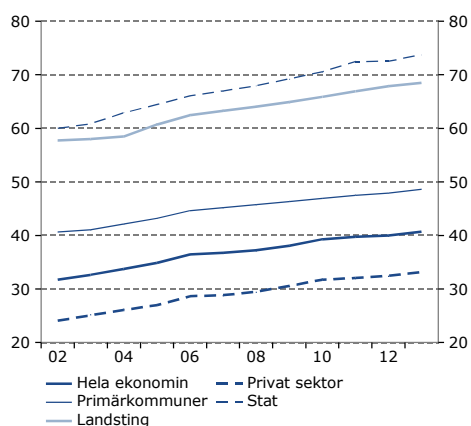

Anm. Konjunkturlönestatistiken är preliminär 2014.

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 131 Andel anställda med eftergymnasial utbildning

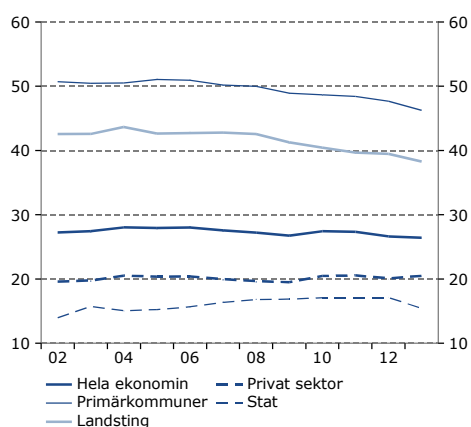
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 132 Andel anställda som arbetar deltid

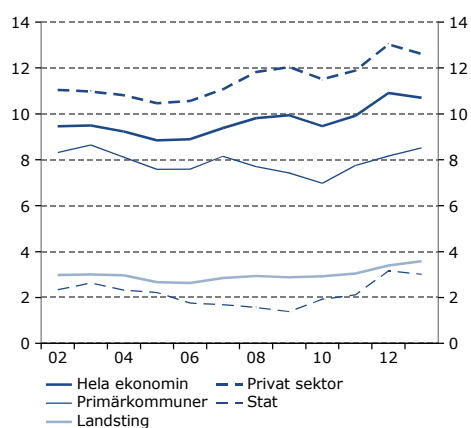
Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 133 Andel anställda i åldern 18–24 år

Procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Både konjunkturlönestatistiken och lönestrukturstatistiken mäter genomsnittlig lön. De båda statistikällorna skiljer sig åt bland annat i insamlingsmetod, mätperiod och i viss mån löne-definition.⁹⁸ Enskilda år kan därför årlig utvecklingstakt enligt respektive statistikälla skilja sig åt. Sett till en längre period har det dock varit liknande utvecklingstakt i de båda lönemåtten – den genomsnittliga ökningstakten 1997–2013 har varit ca 3,5 procent per år (se diagram 130). Löneökningstakten har under de senare åren varit lägre än så mätt med båda lönemåtten och uppgick under 2013 till ca 2,6 procent för hela ekonomin.

DE ANSTÄLLDAS SAMMANSÄTTNING HAR FÖRÄNDRATS ÖVER TIDEN

Sammansättningen bland de anställda påverkar de genomsnittliga löneökningarna.

Andelen med eftergymnasial utbildning bland de anställda har ökat (se diagram 131) samtidigt som anställda med högst förgymnasial utbildning har minskat. Andelen som arbetar deltid har minskat stadigt 2006–2013 i offentlig sektor medan andelen legat still i privat sektor (se diagram 132). Andelen unga ökar i alla sektorer (se diagram 133). Yrkessammansättningen bland de anställda har inte förändrats entydigt. Andelen anställda med yrken som kräver högskoleutbildning har ökat 2006–2013, liksom andelen anställda med yrken där utbildningskraven är låga.

LÖNESTRUKTURSTATISTIKEN RENSAD FÖR FÖRÄNDRINGAR I ANSTÄLLDAS EGENSKAPER

Lönestrukturstatistiken rensas här för sammansättningsförändringar 2006–2013.⁹⁹ Individerna grupperas efter olika egenskaper och tilldelas vikter som gör att närmast föregående års struktur bibehålls.¹⁰⁰ Strukturen i dessa grupper blir därmed identisk mellan näraliggande år. Resultaten kan tolkas som: ”Om sammansättningen med avseende på yrke, ålder, arbetstid och utbildning vore oförändrad mellan två på varandra följande år skulle ökningstakten för lönen vara x procent”. Skillnaden i denna beräk-

⁹⁸ Lönen i lönestrukturstatistiken är lön för arbetad tid samt helglön (för arbetare), förmåner, jour- och beredskapsersättning samt väntetids- och restidsersättning utanför ordinarie arbetstid. I konjunkturlönestatistiken används timlön inklusive övertidstillägg och retroaktiva löner som aggregeras till olika näringsgrenar och sektorer av Medlingsinstitutet.

⁹⁹ På grund av tidsseriebrott i yrkesvariabeln visas struktureffekter från 2006 och framåt.

¹⁰⁰ Strukturrensningen sammanfaller i stort med den så kallade SÅYA-rensning (standard-ålder-yrke-arbetstid) som Medlingsinstitutet publicerar varje år, se till exempel *Avtalsrörelsen och lönebildningen 2014*, Medlingsinstitutet, 2015. Här adderas högsta utbildningsnivå som en ytterligare faktor att ta hänsyn till. Utöver analys per sektor görs även en strukturrensning av genomsnittslönerna i hela ekonomin sammantaget.

nade löneökningstakt och den faktiskt uppmätta kan sägas utgöra en sammansättningseffekt. Om den är positiv visar den hur mycket förändrad sammansättning bidragit till högre löneökning, och vice versa. I diagrammen är sammansättningseffekten som kan beräknas i lönestrukturstatistiken särredovisad.

INTE OBETYDLIGA SAMMANSÄTTNINGSEFFEKTER BLAND TJÄNSTEMÄN I PRIVAT SEKTOR

För hela ekonomin följer löneökningarna mellan de olika statistikkällorna varandra relativt väl mellan åren (se diagram 130). Löneökningstakten har haft en jämnare utvecklingstakt enligt konjunkturlönestatistiken än enligt lönestrukturstatistiken. I hela ekonomin har sammansättningsförändringar bland de anställda inneburit i genomsnitt 0,2 procent högre löneökningstakt per år 2006–2013 enligt lönestrukturstatistiken (se diagram 134 och tabell 19).

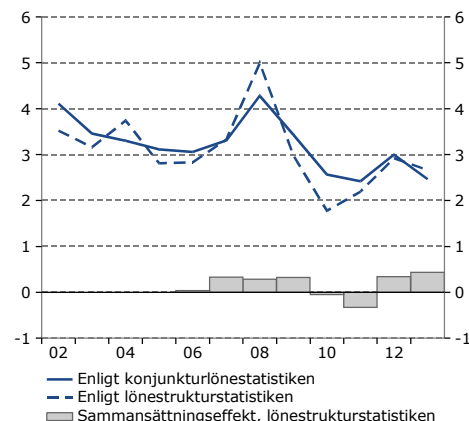
Löneökningarna i privat sektor ger totalt sett samma mönster i sammansättningseffekter som för hela ekonomin (se diagram 135). Förändringar i ålders-, yrkes-, anställningsforms- och utbildningssammansättningen bland tjänstemän i privat sektor har höjt den genomsnittliga löneökningen alla de undersökta åren med undantag för år 2010 och 2011 (se diagram 136). En drivande faktor har varit att tjänstemännens utbildningsnivå ökat. Bland arbetare har däremot förändringarna i sammansättningen av de anställda haft en entydigt, men marginellt, dämpande effekt på den genomsnittliga löneutvecklingen under perioden (se tabell 19 och diagram 137).

Tjänstemännens löner ökade endast något mer än arbetares löner i privat sektor i genomsnitt under perioden (se tabell 19). Utan sammansättningsförändringar var löneökningarna lägre för tjänstemännen än för arbetarna.¹⁰¹

¹⁰¹ De sammansättningseffekter som beräknas här utgår från att en specifik uppsättning av individuella egenskaper konstanthålls mellan varje år. Effekterna kan se annorlunda ut om andra sammansättningsförändringar beaktas.

Diagram 134 Lön i hela ekonomin

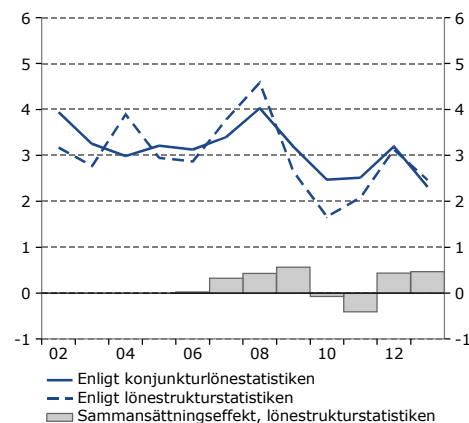
Procentuell förändring

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 135 Lön i privat sektor

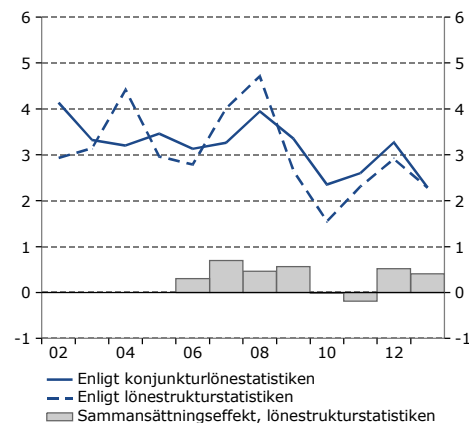
Procentuell förändring

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 136 Lön i privat sektor, tjänstemän

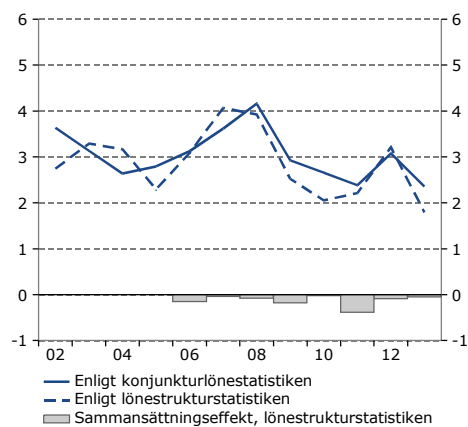
Procentuell förändring

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 137 Lön i privat sektor, arbetare

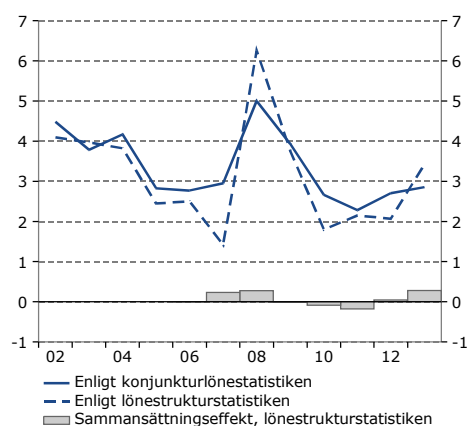
Procentuell förändring

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 138 Lön i primärkommuner

Procentuell förändring

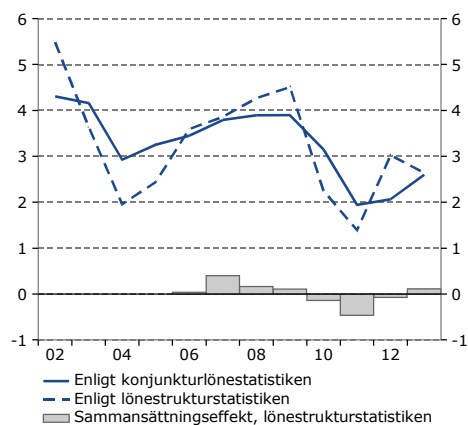

Anm. Skalan skiljer sig mot övriga motsvarande diagram.

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 139 Lön i staten

Procentuell förändring

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Tabell 19 Löneökningar enligt lönestrukturstatistiken

Genomsnitt per år 2006–2013, procent respektive procentenheter

	Löneökning	Strukturrensad	Genomsnittlig skillnad
Hela ekonomin	2,96	2,79	0,17
Privat sektor	2,90	2,68	0,22
Arbetare	2,86	2,98	-0,13
Tjänstemän	2,90	2,56	0,34
Stat	3,19	3,18	0,02
Landsting	3,11	3,15	-0,04
Primärkommuner	2,92	2,85	0,07

Anm. Avser genomsnittliga heltidsekvivalenta månadslöner inklusive rörliga tillägg.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

SMÅ SAMMANSÄTTNINGSEFFEKTER I OFFENTLIG SEKTOR

För anställda i primärkommuner är sammansättningens bidrag små (se diagram 138) vilket förklaras av att yrkessammansättningen i primärkommunerna under lång tid har varit relativt stabil.

I statlig sektor har bidraget från sammansättningen skiftat i riktning och storlek (se diagram 139). År 2009 började strukturen i försvarsmakten ändras, där många yngre anställdes till följd av övergången från allmän värnplikt till yrkesarmé. Unga har i genomsnitt lägre löner och om andelen unga ökar dämpas ökningstakten av den genomsnittliga lönen totalt. I andra delar av staten har inte samma entydiga sammansättningseffekter varit fallet.

POSITIVA SAMMANSÄTTNINGSEFFEKTER HAR PÅVERKAT LÖNEFÖRÄNDRINGARNA ENDAST MÅTTLIGT

Sammanfattningsvis verkar sammansättningen av anställda haft liten inverkan på utvecklingen av den aggregerade genomsnittslönen. För de flesta grupper på arbetsmarknaden har löneförändringar som kan härledas till ändrade storleksförhållanden i yrke, ålder, utbildning och arbetstid varit relativt små. De sammansättningsförändringar som har skett har i genomsnitt för hela perioden 2006–2013 höjt den genomsnittliga löneökningstakten med knappt 0,2 procentenheter.